فصلنامه تحقیقات علوم تربیتی در نظام آموزشی

شماره مجوز: ۹۴۲۲۱ ((شماره هفتم-زمستان۱۴۰۳)) ISSN : 2981-099X

جایگاه جهاد تبیین در فرصت سازی اربعین در مدارس[۱]

(تاریخ دریافت ۱۴۰۳/۰۸/۲۲، تاریخ تصویب ۱۴۰۳/۱۲/۲۷)

سعید ملکی

چکیده

راهپیمایی اربعین یکی از امواج این نهر نورافشان در تاریخ معاصر است. حرکتی ریشه دار و تحول آفرین و حیات بخش که جهانیان را به اعجاب در می آورد. این تحول خبر از آینده ای روشن و مزین به قیام منجی آخر الزمان (ع) می دهد. راه پیمایی اربعین یکی از جلوه های طلوع تمدن نوین اسلامی و مطلعی بر تشکیل حکومت جهانی واحد و پرتوی از کار بزرگ سید الشهداء (ع) و حضرت زینب کبری (س) و امام سجاد (ع) است. راهپیمایی اربعین یعنی آماده باش امت اسلامی برای حرکت به سوی حیات طیبه و رستن از سلطه بیگانگان و روشن کردن خورشید توحید و عدالت و معنویت در دل امیدوار ملل مسلمان و در انداختن طرحی نو که متضمن سعادت همه انسان هاست. مجاهدان میدان تبیین و روشنگری در آموزش و پرورش کشور باید ابتکار عمل را به دست گیرند و با تربیت نسلی حسینی، مکر جهان خواران را خنثی کنند. چنانچه مسئولین وزارت خانه آموزش و پرورش در مراسم بزرگ و کارخانه انسان¬سازی همچون اربعین برنامه ریزی و هزینه نداشته باشند راه را برای استکبار جهانی فراهم کرده و آنها فرزندان ما را در فضای مجازی ضد ارزش های اسلامی بزرگ کرده و یا حتی اگر از استرس حوادث مراسمات دینی از جمله پیاده روی اربعین و مناطق عملیاتی جبهه و ...(مشکلات بین جاده ای و داخل موکب ها) در چنین همایش هایی شرکت نکنند خدای نکرده آنها را در صفوف معترضین و ضد ارزش های دینی باید ببینیم زیرا اربعین حسینی در مدارس موجب بصیرت‌افزایی می گردد.

واژگان کلیدی: اربعین، جهاد تبیین، بصیرت، فرهنگ عاشورایی، ایثار، تربیت فردیف تربیت اجتماعی

---

[۱] بر اساس نظر هیات داوران همایش های بنیاد علمی قانون یار این مقاله، به عنوان یکی از مقالات برگزیده و منتخب هفتمین همایش بنیاد علمی قانون یار تحت عنوان (همایش پژوهش های علمی علوم اسلامی و انسانی در عصر نوین) در تاریخ ۸ اسفندماه ۱۴۰۳ در دانشگاه رازی استان کرمانشاه برگزار شد، انتخاب گردید. این مقاله علاوه بر پذیرش در همایش، به صورت رایگان در فصلنامه تحقیقات علوم تربیتی در نظام آموزشی مورد پذیرش و چاپ قرار گرفت.

مقدمه

اربعین :در لغت به معنای چهل است و در اصطلاح به بیستم صفر ۶۱ هجری قمری، چهلمین روز شهادت امام حسین (ع) و یاران با وفایش اطلاق می‌شود. اربعین از نظر شیخ مفید (۱۴۱۴ :۲۶ (و شاگردش، شیخ طوسی (۱۴۱۱: ۷۸۷) زمان بازگشت اهل حرم از شام به کربلا است.

تربیت :در لغت از ماده ربو از باب تفعیل به معنای زیادت و فزونی است (راغب اصفهانی، بی‌تا: ۳۴۰) و در اصطلاح تعاریف گوناگونی ارائه شده که کامل‌ترین و جامع‌ترین آن، عبارت است از فعالیتی منظم و مستمر در جهت کمک به رشد جسمانی، شناختی، اخلاقی، اجتماعی و عاطفی افراد، به گونه‌ای که نتیجه آن در شخصیت مربی به ویژه در رفتارهای او ظاهر خواهد شد» (حاجی ده آبادی، ۱۳۷۹: ۱۲). بر اساس این تعریف :انسان دارای ابعاد و جنبه‌های عقلانی، عاطفی، اجتماعی، فردی، اخلاقی و جسمی است که این ابعاد به گونه‌ای به هم وابسته‌اند که رشد یکی بدون دیگری امکان‌پذیر نیست.

تربیت فردی و اجتماعی :منظور تغییر و تحول در بعد فردی و اجتماعی انسان است.

به منظور آشنایی دانش‌آموزان با فرهنگ عاشورا و اربعین حسینی در مدارس در جهت تربیت فردی و اجتماعی باید در این همایش بزرگ شرکت داشته باشند تا با اهداف قیام امام حسین(ع) آشنا شوند و بیشتر تعقل کنند که امام حسین(ع) برای نهادینه کردن امر به معروف و نهی از منکر به کربلا رفت و خود را برای استقرار و استمرار دین اسلام فدا کرد. و دانش آموزان به عنوان کسانی که نسل های آینده جامعه هستند در این همایش بزرگ به صورت عملی با حضور در این موکب ها باید درس‌هایی را که از مکتب امام حسین(ع) آموخته اند در زندگی اجتماعی خود نهادینه کنند. ایثار، آزادگی و غیرت دینی از آموزه‌های قیام عاشورا می باشد و این غیرت دینی است که برای سلامت دانش آموزان و حتی جامعه از مکتب امام حسین(ع) به قیمت فدا شدن خانواده بزرگ امام اتفاق افتاد، امروز این ایثار و از خودگذشتگی مهارت‌هایی است که به ما می‌آموزد برای سلامت بشر از آن استفاده کنیم تا بتوانیم یک زندگی سالم داشته باشیم.

آموزش بی‌کلام در سفر اربعین داغ داغ است. مفاهیمی مثل صبر، گذشت، بخشش ... که در طول سال‌ها همه تلاشتان را می‌کنید آن‌ها را به روش‌های مستقیم و غیرمستقیم به فرزندتان آموزش دهید در این سفر چندروزه، می‌توانید بی‌کلام و بدون حرف در بچه‌هایتان نهادینه کنید.

بخش اول: اربعین نسل ساز

هشدار زیارت اربعین این است که دانش آموزان باید بصیرت خویش را بالا ببرند و در بُعد اخلاقی، از عواملی چون دنیاطلبی، هواپرستی و در بُعد سیاسی، از گرایش به رهبران غیر الهی و اطاعت از آنان، دوری گزینند تا از سقوط خود و جامعه جلوگیری کنند.

بازار آموزش بی کلام در سفر اربعین داغ داغ است. مفاهیم و رفتارهای درست انسانی مثل صبر، گذشت، بخشش که در طول سال‌ها همه تلاش می‌کنیم تا آنها را به روش‌های مستقیم و غیر مستقیم به دانش آموزان آموزش دهیم در این سفر چندروزه، می‌توانیم بی کلام و بدون حرف در دانش آموزان‌مان نهادینه کنیم. می‌پرسید چطور؟

به اربعین به چشم یک پیاده روی به عشق امام حسین (ع) نگاه نکنید. پیاده روی اربعین فرصتی است برای انسان سازی.

به دانش آموزان یاد دهیدمحبت کنند، سلام کنند، ارتباط بگیرند، رفیق شوند، خدا قوت بگویند. هر جا که شد بخوابند، هر چه که بود بخورند و سخت نگیرند. چه اتفاقی می افتد؟ دانش آموزها از این رفتار ساده گرفتن زندگی را یاد می‌گیرند.

در طول سفر با وجود سختی‌هایی که ممکن است دبیران و مسئولین متحمل شوید صبور باشند، عصبانی نشوند، تندی نکند، غر نزنند حتی اگر خیلی خسته بودند. در این صورت است که دانش آموزها از بانیان صبر و تحمل را یاد می‌گیرند.

یاد بگیرند جای خوب را به بقیه بدهند، غذای خوب را تعارف کنند، در صف‌ها هوای بقیه را داشته باشند تا بچه‌ها گذشت را از عملی یاد بگیرند.

بچه ها در این سفر یاد بگیرند برای بچه‌های عراقی خوراکی یا هدیه کوچکی بردارند و دانش آموزان خودشان این هدیه‌ها را به آنها بدهند. با این کار، هم دانش آموزان سخاوت را یاد می گیرندو هم بچه‌های عراقی خاطره خوبی در ذهنشان حک می‌شود.

سفر اربعین بهترین فرصت است برای ایجاد عادت‌های خوب دینی، مثل عادت به نماز اول وقت، عادت به قرائت روزانه قرآن، دعا و زیارت، با وضو بودن، غیبت نکردن، اسراف نکردن، همین که بچه‌ها تقید شما را ببینند برایشان کافی است.

بخش دوم: بررسی تربیت فردی و اجتماعی

۱.زیارت اربعین و تربیت فردی زائر

زیارت و پیاده‌روی اربعین دارای آثار تربیت فردی فراوانی است که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

۱-۱.تزکیه و تهذیب نفس

تزکیه از ماده "زکو" است. در لغت آن را در معانی اصلاح (فراهیدی، ۱۴۱۰: ۳۹۴/۵)، رشد و نمو به کار برده‌اند (ابن منظور، ۱۴۱۴: ۲۵۸) و در اصطلاح علم اخلاق به معنای رشد و ارتقاء نفس به وسیله چیزهایی امثال معرفت الله و ایمان به آن، مراقبت و عمل بر طبق تقوای الهی، زیاد کردن خیرات و برکات، تطهیر نفس از گناهان و شرور و حرام‌ها، تهذیب نفس از رذائل و مفاسد اخلاقی، تربیت نفس طبق فضائل و اخلاق و پاک کردن نفس از رسوبات کفر نفاق ریاء و حسد و...است (خبر فاطمه، ۱۴۲۴: ۱۳).

زیارت اربعین نقش اساسی در تزکیه و تهذیب نفس انسان‌ها دارد چراکه انسان در این سفر معنوی به واسطه نور اهل بیت (ع) در پی تحولات روحی، روانی، اخلاقی و فکری از آلودگی‌ها پاک می‌شود لذا بهترین فرصت برای خودسازی، کسب طهارت، استغفار و توبه است. به همین سبب در زیارت اربعین عقاید بسیاری از افراد تغییر می‌کند و باورهای مذهبی در آن‌ها عمیق‌تر می‌شود؛ به گونه‌ای که بیشتر افراد پس از بازگشت از این سفر معنوی تا مدتی آثار این خودسازی را با خود

دارند و سعی می‌کنند تا به عقاید دینی خود پایبند باشند. امام صادق (ع) به یکی از اصحابشان فرمودند: «مَن خَرَجَ مِن مَنزِلِهِ یُرِیدُ زِیَارَهَ قَبرِ الحُسَینِ بنِ عَلِیٍّ (ع) إِن کَانَ مَاشِیاً کَتَبَ اللهُ لَهُ بِکُلِّ خُطوَهٍ حَسَنَهً وَ مَحَی عَنهُ سَیِّئَهً حَتّی إِذَا صَارَفِی الحَائِرِ کَتَبَهُ اللهُ مِنَ المُصلِحِینَ المُنتَجَبِینَ [المُفلِحینَ المُنجِحِینَ] حَتّی إِذَا قَضَی مَنَاسِکَهُ کَتَبَهُ اللهُ مِنَ الفَائِزِینَ (ابن قولویه قمی، ۱۳۹۳ :۱۳۵-۱۳۲) کسی که به قصد زیارت امام حسین (ع) از منزلش با پای پیاده خارج شود، خداوند بابت هر قدمی که برای زیارت اباعبدالله (ع) برمی‌دارد، یک حسنه برایش می‌نویسد و یک سیئه از او محو می‌کند. وقتی که به حرم می‌رسد، خداوند او را جزو صالحین برگزیده می‌نویسد. وقتی مناسک او تمام شد، خداوند نام او را جزو فائزین می‌نویسد.

۱-۲.ایجاد آرامش درونی

به نظر می‌رسد پیاده‌روی اربعین یکی از مصادیق ذکر است. این ذکر به صورت‌های گوناگون برای زائر به دست می‌آید .نخست اینکه، در روایات متعدّد از شیعه و سنی، اهل بیت (ع)، مصادیق «اهل الذکر»، شمرده شده‌اند. از جمله رسول خدا (ص) فرمود: الذِّکرُ أنا وَ الأَئِمَّهُ (ع) أهلُ الذِّکرِ (کلینی، ۱۳۶۵: ۲۱۰/۱، ح۱)؛ من ذکر هستم و امامان (ع) اهل ذکر هستند.

همچنین در برخی از تفاسیر نقل شده: «هُوَ مُحَمَّدُ وَ عَلِیٌّ وَ فاطِمَهُ وَ الحَسَنُ وَ الحُسَینُ (ع) هُم أهلُ الذِّکرِ وَ العِلمِ وَ العَقلِ وَ البَیانِ؛ اینان حضرت محمد (ص) و حضرت علی (ع) و حضرت فاطمه (ع) و حضرت حسن و حضرت حسین (ع) هستند؛ آن‌ها اهل ذکر و اهل علم و قفل و بیان‌اند (شوشتری، ۱۴۰۹: ۴۸۲/۳)

پیاده‌روی اربعین امام حسین (ع) یک تلاش معنوی و در راستای رضایت الهی و یاد پروردگار متعال است. این حرکت با این مبنا، باعث آرامش شخص خواهد شد. دیگر اینکه شرکت کنندگان در راهپیمایی زیارت اربعین بدون هیچ گونه گروه‌گرایی و برتری جویی، بذر نوع‌دوستی و همدلی را در جامعه می‌افشانند و محصول آن، چیزی جز آرامش و امنیت نخواهد بود. همچنین زائر بعد از پیمودن فاصله‌های طولانی به مقصود خود می‌رسد، نوعی احساس راحتی در او شکل می‌گیرد، این احساس پاک می‌تواند یک آرامش روحی باشد که در این سفر الهی به وضوح دیده می‌شود.

۱-۳.تمرین صبر و پایداری

واژه صبر در لغت به معنای حبس کردن و بازداشتن است (طریحی، ۱۳۶۲: ماده صبر) و در اصطلاح عبارت از ثبات نفس و مضطرب نگشتن در بلاها و مصیبت‌ها و مقاومت کردن در برابر حادثه‌ها و سختی‌ها است (نراقی، ۱۳۶۱: ۲۶۳). در برخی از روایات به منشأ صبر و استقامت اشاره شده است. علی (ع) در روایتی یقین و ایمان به خدا را سرچشمه صبر می‌داند و در روایتی دیگر، ریشه صبر را ریشه یقین نیکو به خداوند بازگو می‌کند (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶: ۲۸۰). این روایت مشخص می‌کند که منشأ اصلی صبر در مؤمن، ایمان و یقین به خداست. مؤمن که خدا را می‌شناسد و به صدق وعده‌های او اطمینان دارد و می‌داند خداوند در مقابل همه زحمت‌ها سختی‌ها و تلخی‌هایی که وی در راه اطاعت او متحمل می‌شود، پاداشی درخور عطا خواهد کرد، در برابر همه این‌ها به نیکی مقاومت می‌کند.

امام حسین (ع) الگوی صبر و پایداری در برابر مصیبت‌ها و مشکلات است و آن حضرت از آغاز حرکت خویش به سوی کربلا بر صبر تکیه کرد و یارانی را لایق همراهی خویش می‌دانست که بر تیزی شمشیر و ضربت نیزه‌ها مقاوم و پایدار باشند لذا از نیروها و عناصری جهت همراهی دعوت به عمل آورد که بهره‌ای از صبر و استقامت در برابر حوادث برده باشند و به آن‌ها فرمود:**أَیُّهَا النّاسُ فَمَن کانَ مِنکُم یَصبِرُ عَلی حدِّ السَّیفِ وَ طَعنِ الاَسِنَّهِ فَلیَقُم مَعَنا وَ إِلّا فَلیَنصَرِف عَنّا (قندوزی، ۱٤۱۸: ٤۰٦)؛** ای مردم، هر کدام از شما که تحمل تیزی شمشیر و زخم و ضربت نیزه را دارد همراه ما بماند و الا بازگردد.

در صبح روز عاشورا به یاران چنین خطاب کرد: «صَبرا بَنی الکِرامِ! فما المَوتُ إلّا قَنطَرَهٌ تَعبُرُ بِکُم عَنِ البُؤسِ و الضَّرّاءِ إلَی الجِنانِ الواسِعَهِ و النَّعیمِ الدّائمَه)ابن طاووس، ۱۳۴۸: ۸۱ و مجلسی، ۱۴۰۳: ۲۹۷/۴۴)؛ صبر و مقاومت کنید ای بزرگ زادگان، چرا که مرگ، تنها پلی است که شما را از رنج و سختی عبور می‌دهد و به سوی بهشت گسترده و نعمت‌های همیشگی می‌رساند». وی در تقویت روحیه اهل بیت (ع) خویش می‌فرمود: «استعدوا للبلاء و اعلموا ان الله حامیکم و حافظکم و سینجیکم (ابن طاووس، ۱۳۴۸: ۸۱)؛ برای مقابله با بلاها آماده شوید و بدانید خداوند حامی، حافظ

و نجات دهنده شماست». و در روز عاشورا، هرگاه که شهیدی از اسب بر زمیت در خون می‌غلتید، مثنوی صبر و بردباری را می‌سرود. در برابر بی‌تابی اهل بیت (ع) در فراق قاسم بن الحسن صابرانه فرمود: «صَبراً یا بَنی عُمومَتی صَبراً یا أهلَ بَیتی» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۳۶/۳) و در برابر عطش علی اکبرش که اظهار و تمنای آب می‌نمود، فرمود: «صبرا یا حبیبی (همان، ۴۵)؛ صبر کن ای حبیب من». آنگاه که در لحظات آخرین خود بر زمین گرم کربلا افتاده بود، با خدای خویش زمزمه نمود: صبرا علی قضائک یا رب الا اله سواک]لا معبود سواک] صبرا علی حکمک یا غیاث من لا غیاث له) (مقرّم بن عبد الرزاق، ۱۴۲۳: ۲۸۲-۲۸۳)؛ در برابر قضای تو صبر می‌کنم ای پروردگار من، معبودی جز تو نیست ای پناه پناه آورندگان». بر این اساس در این پیاده‌روی، زائر هنگامی که با تحمل سختی‌ها، خود را به زیارت امام حسین (ع) می‌رساند، در حقیقت روح پایداری و صبر را در خود ملکه می‌کند و این اثر روحی زمینه‌ای خواهد شد که فرد در تمام مشکلات، پایداری داشته و از سختی‌ها هراسی نداشته باشد.

۱-٤.افزایش عشق و مهرورزی به امام حسین (ع)

مهم‌ترین عاملی که مردم را از اقصی نقاط دنیا در زیارت اربعین دور هم جمع می‌کند، عشق و محبت به امام حسین (ع) است و این عشق فطری در هر انسان آزاده‌ای وجود دارد؛ چنانکه امام صادق (ع) می‌فرماید: «مَن اَرادَ الله بهِ الخَیرَ قَذَفَ فی قَلبَهِ حُبَّ الحُسَین وَ حُبَّ زیارتِهِ (ابن قولویه، ۱۳۹۳: ۱۳۵)؛ هر کسی که خدا خیر او را بخواهد، محبت امام حسین (ع) و محبت زیارت امام حسین (ع) را در دلش می‌اندازد». هدف اصلی در این سفر رسیدن به محبوب و معشوق است و هر انسانی سعی می‌کند به اندازه ظرفیت و توانایی، خود را با محبوب و معشوقش نزدیک‌تر سازد.

۱-۵.تقویت دینداری

بدون تردید، یکی از اهداف بسیار مهم در قیام امام حسین (ع)، اقامه احکام شریعت و برپایی سنت‌های دینی بود. چنانکه در بسیاری از زیارت‌نامه‌های آن حضرت می‌خوانیم: «اَشهَدُ اَنَّکَ قَد اَقَمتَ الصَّلاهَ وَ آتَیتَ الزَّکاهَ وَ اَمَرتَ بِالمَعروفِ وَ نَهَیتَ عَنِ المُنکَر» (قمی، ۱۳۹۶: ۴۶۳). بر این اساس، زمانی که انسان محب، می‌خواهد محبت و عشق خود را به امام حسین (ع) نشان دهد،

طوری رفتار می‌کند که محبوب و معشوق می‌طلبد و اگر کسی عارف به حقیقت نهضت امام حسین (ع) شود، می‌فهمد که عمل به آموزه‌های دین و احکام شریعت از اهداف اصلی قیام بوده است لذا انسان محب سعی می‌کند با عمل به احکام و شرایع دینی محبت خود را ابراز کند. بنابراین، نتیجه حضور در مراسم‌های عزاداری امام حسین (ع) و راهپیمایی اربعین، تقویت دینداری و التزام بیشتر به رعایت احکام شریعت است که از نتایج آن تقویت همبستگی اجتماعی و وفاق عمومی است.

۱-٦.شکرگذاری نعمت‌ها

شکر در لغت به معنای شناخت نعمت و سپاس‌گزاری از منعم است (فراهیدی، ۱۴۱۰: ۲۹۲/۵؛ ابن منظور، ۱۴۱۴: ۴۲۳/۴) و در اصطلاح تعریف‌های زیادی شده است. راغب اصفهانی در تعریف آن می‌نویسد :تصور نعمت در ذهن و اظهار آن در گفتار و کردار است (راغب اصفهانی، بی‌تا :۴۶) .به نظر می‌رسد این تعریف، جامع‌تر از تعاریف دیگر باشد چرا که قید «اظهار نعمت» وجود دارد و این خود از سویی مستلزم ادراک و تصور آن و از سویی دگر، بیانگر مراتب آن است. بر اساس این تعریف، شکر دارای سه عنصر؛ شناختی، قلبی و رفتاری است. عنصر شناختی شکر یعنی آدمی بداند همه نعمت‌ها از سوی خداوند است و دیگران تنها واسطه‌ای میان خداوند و او هستند تا نعمت‌ها به او برسد. عنصر قلبی آن است که انسان با مشاهده نعمت‌های خداوند، دلشاد شود و عنصر عملی یعنی نعمت‌های خداوند را در راهی که او دستور داده است، به کار برد.

زیارت و پیاده روی اربعین بهترین مکان برای شکرگذاری و حمد کردن خداوند به خاطر نعمت‌های الهی است. مهم‌ترین نعمت‌ها در سفر اربعین؛ شناخت نعمت ولایت و امامت، نعمت امنیت و نعمت سلامت است که خدای تعالی در اختیار انسان قرار داده و شکر عملی این گونه نعمت‌ها، این است که انسان به لوازم آن‌ها عمل کند. به امامت و ولایت توجه کند و روحیه برادری، ایثارگری، بخشندگی و مهربانی را در خود تقویت نماید .چنانکه مقام معظم رهبری آیت الله خامنه‌ای در دیدار بسیجیان در ۳ آذر ۱۳۹۵ در این باره فرمودند: راهپیمایی عظیم اربعین، حقیقتاً یک پدیده عظیم است که دست خدایی مشهودتر از همه جای دیگر است؛ با وجود موانع فراوان، از ایران و عراق و مناطق دیگر [چند میلیون نفر به کربلا می‌روند]؛ نشان دهنده این است که این راه، راه عشق

همراه صیرت است. در این جور حوادث که شما دست قدرت الهی را پشت سرش به وضوح می‌بینید و برکاتش را مشاهده می‌کنید، باید شکر کرد. شکرگذاری به این است که انسان به لوازم این نعمت عمل کند؛ از جمله [شکر این نعمت] به این است که آن روحیات؛ برادری، مهربانی، توجه به ولایت را در خودتان نگه دارید.

۱-۷.خودباوری (خودآگاهی)

خودآگاهی مفهومی فراتر از خودشناسی است و تعریف‌های زیادی در روانشناسی و سایر علوم دارد. برخی از روانشناسان، آن را به معنای درک، توجه و آگاهی از ابعاد وجودی، افکار، احساسات، گرایش‌ها و رفتارهای در طی فرآیند زمان می‌دانند (لطیفیان وسیف، ۱۳۸۶: ۱۲۹) و برخی دیگر خودآگاهی را یکی از سازه‌های مهم شخصیت و به معنای آگاهی انسان از احساسات، نیازها و هیجان خود می‌دانند و نخستین گام در شکل‌دهی مهارت‌ها و ارتباط به شمار می‌رود (فرهنگی، ۱۳۸۵: ۱۳۰/۱). به نظر می‌رسد این‌گونه تعاریف برای خودآگاهی، تعریف جامعی نباشد چراکه فقط بُعد جسمانی انسان را مورد توجه قرار داده و به بُعد روحانی توجهی نداشته‌اند. با توجه به مبانی انسان شناختی قرآن کریم که انسان را مرکب از جسم و روح و حقیقت انسان را روح می‌داند، می‌توان خودآگاهی قرآنی را این‌گونه تعریف کرد: خودآگاهی، به معنای بازیابی حقیقت خویش به واسطه پرورش و زنده کردن استعدادهای فطری و درونی می‌باشد که در وجود او نهاده شده و سپس درک قلبی حقایق هستی و اسما و صفات الهی می‌باشد (مطهری، ۱۳۸۹: ۳۰۴/۲، ۳۰۸). زیارت اربعین یکی از عوامل خودآگاهی است چراکه زائر پس از اینکه با تحمل سختی‌های راه به هدف خود می‌رسد، از درون خود را قبول می‌کند که توانایی رسیدن به اهداف بزرگ را داراست، این حس خودباوری که حاصل شده است، می‌تواند در ادامه یک زندگی موفقیت آمیز، موثر واقع شود.

۱-۸.الگودهی و الگوزدایی

الگو به معنای سرمشق، مقتدا، اسوه و قدوه است (عمید، ۱۳۵۹: ۱۷۹). در اصطلاح مدلی بیرونی است که بر اساس تربیت‌پذیری و الگوگیری، بر رفتار فرد (متربی) تأثیر می‌گذارد و او را جذب

می‌کند (ملکوتی فر، ۱۳۸۸: ۱۳۷). با اینکه از آغاز تا کنون حاکمان ظالم و مستکبر چندین بار قبر مطهر امام حسین (ع) و اصحاب باوفایش را آب گرفته، شخم زده و تخریب کرده‌اند، با این همه یکی از ویژگی‌های اربعین جنبه الگودهی و الگوزایی آن است. از لحاظ الگودهی نه تنها برای تمامی مسلمانان بلکه برای آزادی‌خواهان در اوج قرار دارد، چراکه در واقعه عاشورا و اربعین حسینی با قهرمانان و الگوهایی روبرو هستیم که با گفتار و رفتار خود حادثه‌ای بس بزرگ آفریده‌اند. امام حسین (ع)، جامع همه فضیلت‌ها، حضرت ابوالفضل (ع) الگوی وفاداری و فداکاری، حبیب بن مظاهر و انس بن حارث کاهلی الگوی کهنسالی، زهیر بن قین الگوی خوش‌بختی، قیس بن مسهر الگوی رازداری، حنظله بن سعد و سعید بن عبدالله الگوی جان‌نثاری، حر بن یزید الگوی ندامت و توبه، ابوثمامه صیداوی اسوه نماز و مسلم بن عوسجه الگوی سبقت در شهادت هستند. شاید به همین دلیل است که در حجم بسیار وسیعی از روایات و سخنان امامان معصوم (ع)، لزوم الگوپذیری از واقعه عاشورا و اربعین توصیه و تأکید شده است. از جمله سخن ارزشمند سیدالشهدا (ع)، «فَلَکُم فِیَّ اُسوَهٌ»، که خودش را به عنوان اسوه و الگو معرفی کرده است (عسکری، ۱۳۶۸: ۷۲/۳). از لحاظ الگوزدایی، الگوها و شخصیت‌های منفی در عاشورا و اربعین چنان ترسیم می‌شوند که نوعی دلزدگی و نگرش منفی در متربی و زائر از باب «ادب از که آموختی از بی‌ادبان» نسبت به آن الگو پدید می‌آید. لذا کسی که در کربلا حضور پیدا می‌کند از سویی با مجموعه‌ای از الگوهای خوب، ارزشمند و فضایل اخلاقی برخورد می‌کند و از سوی دیگر الگوها و شخصیت‌های منفی را در ذهن خود مجسم می‌کند و خود به خود به سوی الگوهای ارزشی و خوب رهنمون می‌شود و از الگوهای منفی بیزاری می‌جوید و آن‌ها را دفع می‌کند، آنگاه تلاش می‌کند که در مقام عمل و عقیده همسو شود و در هنگام زیارت و بعد از آن نیت می‌کند که در مسیر امام حسین (ع) حرکت نماید.

۲.آثار تربیت اجتماعی زیارت اربعین

زیارت اربعین کارکردهای تربیتی اجتماعی فراوانی دارد که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

۱-۲.ایجاد همبستگی و تحقق امت واحده اسلامی (حُبُّ الحُسَینِ یَجمَعُنا)

یکی از مهم‌ترین کارکردهای زیارت اربعین، همبستگی امت اسلامی است. همبستگی از نظر برخی جامعه‌شناسان عبارت از احساس مسئولیت متقابل بین چند نفر یا چند گروه است که از آزادی و اراده برخوردار باشند؛ می‌تواند شامل پیوندهای انسانی و برادری بین انسان‌ها و وابستگی متقابل حیات و منافع بین آن‌ها باشد. همبستگی اجتماعی در آموزه‌های دین اسلام مورد توجه بوده و با واژه‌های «امت واحده» و «امت اسلامی» مورد تأکید قرار داده شده است. منظور از امت، مجموعه‌ای از انسان‌ها است که باورها، ارزش‌ها و غایت واحدی دارند و از آنجا که مسلمانان بر اساس باورها، اعتقادات و ارزش‌ها، یک واحد اجتماعی محسوب می‌شوند؛ دارای هویت، هدفی واحد و سرنوشتی مشترک می‌باشند که از آن به امت اسلامی تعبیر می‌شود. در آئین اسلام عوامل متعددی برای همبستگی اجتماعی و ایجاد امت اسلامی وجود دارد که یکی از مهم‌ترین آن‌ها، پیاده‌روی و زیارت اربعین می‌باشد.

زیارت اربعین به عنوان یکی از شعائر بنیادین و حرکتی اجتماعی نقش اساسی در ایجاد همبستگی و تحقق امت واحده اسلامی دارد زیرا که شخصیت امام حسین (ع) شخصیت جهانی و با شعارهای جهانی بوده است و نور امام حسین (ع) چنان ظرفیتی دارد که نه تنها شیعیان و مسلمانان، بلکه پیروان سایر ادیان نیز که گرایش فطری به ایشان دارند را دور هم جمع می‌نماید؛ چنانکه پیامبر اکرم (ص) فرمودند: «إنَّ لِقَتلِ الحُسَینِ حَرارَةً فی قُلوبِ المؤمِنینَ لاتَبرُدُ أبَدا؛ برای شهادت امام حسین (ع) در قلوب مؤمنان حرارتی ایجاد شده که هرگز سرد نخواهد شد» (محدث نوری، ۱۴۰۸: ۳۱۸/۱).

۲-۲.ایجاد شعور سیاسی

شعور سیاسی یعنی حرکت بر اساس بینش، آگاهی، معرفت و شناخت حق و باطل. حرکت امام حسین (ع) بر اساس شعور سیاسی بوده است. وقتی امام حسین (ع) می‌خواستند از مکه خارج شوند، وصیت نامه‌ای نوشتند و آن را به برادر خود، محمد بن حنفیه دادند. حضرت در این وصیت نامه می‌فرماید:

إنّی لَم أخرُج أشِراً و لا بَطِراً و لا مُفسِداً و لا ظالِماً، إنَّما خَرَجتُ لِطَلَبِ إلاصلاحِ فی أُمَّهِ جَدّی، أُریدُ أن آمُرَ بالمَعروفِ و أنهی عَنِ المنکَرِ وَ اَسیرُ بِسیرَهِ جَدّی و أبی (مجلسی.؛ ۱۴۰۳: ۳۴/۴۴)؛

من برای جاه طلبی، کام‌جویی، آشوبگری، و ستمگری قیام نکردم، بلکه برای اصلاح در کار امت جدم قیام کردم. می‌خواهم امر به معروف و نهی از منکر و به شیوه جد و پدرم حرکت کنم.

زائری که به زیارت این انسان بزرگ و مصلح امت می‌رود؛ با خواندن زیارت‌نامه‌های ایشان با سیره و اهداف آن حضرت آشنا می‌شود. این آشنایی، فرد را بصیرت می‌بخشد و به شناخت لازم برای مسئولیت‌های سیاسی و اجتماعی می‌رساند.

۲-۳.ایجاد انگیزه و شور سیاسی

یکی از آثار تربیت اجتماعی زیارت اربعین، ایجاد شور سیاسی در زائران است و این انگیزه، او را آماده هرگونه جانبازی در راه امام (ع) و پیشوای خود می‌نماید و حتی اگر مرگ او را دربر بگیرد باز هم آماده است تا از قبر برانگیخته شود و کفن پوشان در رکاب آن حضرت (ع) با دشمنانش بجنگد. در طول تاریخ افرادی همانند جابر بن عبدالله انصاری همه خطرهای احتمالی را به جان می‌خرد و خود را به کربلا می‌رساند (طوسی، ۱۴۱۱ :۷۸۷/۲ .(در دوران متوکل عباسی، کسانی بودند که همه هستی خود را یا یکی از اعضای بدنشان را در راه زیارت امام حسین (ع) از دست می‌دادند؛ ولی سال بعد یا سال‌های بعد باز هم عازم کربلا می‌شدند (قمی، ۱۳۹۶: ۲۳۹)

۲-٤.توجه به امر به معروف و نهی از منکر

از بهترین جلوه‌های اخلاق و تربیت اجتماهی در زیارت اربعین، توجه دادن زائر به امر معروف و نهی از منکر است. به اقتضای این اصل که هرچه برای خود می‌پسندی برای دیگران هم بپسند؛ انسان در انجام معروف و عمل به آن، خودخواه و خودبین نباشد. خوبی‌ها و فضایل را تنها برای خود نخواهد و پرهیز از زشتی را اختصاص نکند بلکه بکوشد خوبی را در سطح جامعه و جهان گسترش دهد؛ به همین دلیل قرآن کریم در آیات فراوانی سفارش به امر به معروف و نهی از منکر کرده است: «وَلتَکُن مِنکُم أُمَّهٌ یَدعُونَ إِلَی الخَیرِ وَ یَأمُرُونَ بِالمَعرُوفِ وَ یَنهَونَ عَنِ المُنکَرِ وَ أُولئِکَ هُمُ المُفلِحُونَ (آل عمران/ ۱۰۴)؛ و باید از شما مسلمانان برخی خلق را به خیر و صلاح دعوت کنند و مردم را به نیکوکاری امر و از بدکاری نهی کنند و اینان که به حقیقت واسطه هدایت خلق هستند فیروز بختی و رستگاری خواهند بود». همچنین خداوند در کلام وحی می‌فرماید: «کُنتُم خَیرَ أُمَّهٍ أُخرِجَت لِلنَّاسِ تَأمُرُونَ بِالمَعرُوفِ وَتَنهَونَ عَنِ المُنکَرِ وَتُؤمِنُونَ بِاللهِ (آل عمران/ ۱۰۹)؛ شما بهترین امّتی بودید که در میان مردم آشکار گردید (زیرا) امر به معروف می‌کنید و نهی از منکر می‌نمائید و به خدا هم ایمان دارید.

امام حسین (ع)، فلسفه قیامش علیه دستگاه فاسد یزید را امر به معروف و نهی از منکر اعلام می‌نماید: «إنّی لَم أخرُج أشِراً و لا بَطِراً و لا مُفسِداً و لا ظالِماً، إنَّما خَرَجتُ لِطَلَبِ إلاصلاحِ فی أُمَّهِ جَدّی، أُریدُ أن آمُرَ بالمَعروفِ و أنهی عَنِ المنکَرِ وَ اسیرُ بِسیرَهِ جَدّی و أبی علی بن ابی طالب؛ (مجلسی، ۱۴۰۳ :۳۴/۴۴ (و من نه از روی خودخواهی و یا برای خوشگذرانی و نه برای فساد و ستمگری از مدینه بیرون می‌آیم بلکه هدفم از این مسافرت امر به معروف و نهی از منکر می‌باشد و مقصدم از این حرکت اصلاح مفاسد امّت و و احیای سنت جدّم)رسول اکرم (ص) و راه و روش پدرم علی بن ابی طالب (ع) می‌باشد). بر این اساس مهم‌ترین وظیفه زائر امام حسین (ع) این است که با فریضه امر به معروف و نهی از منکر آشنا شود و بداند که فلسفه پیدایش راهپیمایی و عزاداری‌ها، احیای سیره پیشوایان معصوم (ع) به ویژه امام حسین (ع) در اجرای امر به معروف و نهی از منکر بوده است. با امر به معروف و نهی از منکر باید به اصلاح جامعه پرداخت و با فساد و ظلم مبارزه کرد.

۲-۵.افزایش روحیه ظلم ستیزی و آزادگی

ظلم ستیزی و آزادگی در برابر زورگویان و ظالمان از اهداف اصلی قیام امام حسین (ع) می‌باشد. چنانکه امام (ع) در نامه‌ای به سران کوفه در این باره می‌نویسد: «فَقَد عَلِمتُم أنَّ رَسُولَ اللهِ (ص) قد قال فی حَیاتِهِ، مَن رَأیَ سُلطاناً جائراً مُستَحِلًّا لِحُرُمِ اللهِ...، ناکِثاً لِعَهدِ اللهِ، مخالفاً لِسُنَّهِ اللهِ، یَعمَلُ فی عبادِ اللهِ بالإثمِ وَ العُدوانِ، ثُمَّ لم یُغَیِّر بِفِعلٍ و لا قولٍ، کان حَقیقاً علی اللهِ أن یُدخِلَهُ مَدخَلَهُ (مجلسی، ۱۴۰۳ :۳۸۱/۴۴)؛ می‌دانید که رسول خدا (ص) در زمان حیاتش فرمود: هر کس سلطان ستمگری را ببیند که حرام خدا را حلال شمرده و پیمان خدا را شکسته، با سنت پیامبر (ص) مخالفت ورزیده و در میان بندگان خدا به ظلم و ستم رفتار کرده، ولی با او به مبارزه عملی و گفتاری برنخیزد، سزاوار است که خداوند او را به جایگاه آن سلطان ستمگر (جهنم) وارد کند.

بر این اساس، زائر وقتی به کربلا و به زیارت امام حسین (ع) می‌رسد صحنه‌های ظلم و استبداد را می‌بیند و این عامل باعث می‌شود جلوی ظالمان و زورگویان بایستد و از حق خود دفاع نماید. امام صادق (ع) در روایتی می‌فرماید: زیارت حسین (ع) مثل تجهیز هزار نفر مجاهد به اسب جنگی است (کلینی، ۱۳۶۵: ۵۱/۴). یک وجهش این است که زیارت امام حسین (ع) فرهنگ ایستادگی در مقابل ظلم در جامعه را ترویج و تقویت می‌کند و باعث مبارزه علیه ظلم می‌شود. مفاهیم اخلاقی دیگری چون سبقت به انجام دادن کار خیر و خدمت بی مزد و منت به زائران حسینی، محبت و مهمان‌نوازی، تلاش برای خدمت صادقانه وارستگی، اعتماد و حسن ظن، نشاط، ادب و تکریم متقابل در میان زوار و خدام، تواضع و فروتنی در میان زائران به یکدیگر و نظایر این‌ها تجلی آموزه‌های اخلاقی اسلام به بهترین و زیباترین شکل در جامعه است.

۲-۶.تبلور مفاهیم اخلاق اجتماعی

منظور از اخلاق اجتماعی، ارزش‌ها و ضد ارزش‌های حاکم بر رابطه فرد با سایر انسان‌ها در بستر اجتماع است، رعایت اخلاق نیکو همانند احسان، انفاق، تعاون، وفای به عهد در تعامل دیگران؛ اولاً به صمیمیت و معنویت در جامعه می‌انجامد و ثانیاً موجب تقویت سرمایه‌های اجتماعی می‌شود که این مسئله خود موجب رشد و توسعه آن جامعه در ابعاد مختلف است (شریفی، ۱۳۹۳: ۲۰۱).

راهپیمایی اربعین که بر اساس محبت و عشق به امام حسین (ع) شکل گرفته است، بسیاری از مفاهیم ارزشی و اخلاقی را متبلور می‌سازد که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

۲-٦-۱.تعاون و همدلی

تعاون به معنای «یکدیگر را یاری کردن» یا »یاری کردن برخی، برخی دیگر را» است (دهخدا، ۱۳۷۷: ذیل واژه تعاون). تعاون یکی از اصول اخلاقی مهم است که در قرآن با صیغه امر به آن اشاره شده که نشانگر اهمیت و ارزشمندی آن است. «تَعاوَنُوا عَلَی البِرِّ و التَّقوی و ولا تَعاوَنُوا عَلَی الإثمِ و العُدوانِ (مائده/ آیه ۲)؛ در نیکوکاری و پرهیزکاری یکدیگر را یاری کنید و در گناه و تجاوز به یکدیگر یاری نرسانید .«در این آیه هم جنبه مثبت قضیه و هم جنبه منفی آن بیان شده است و اشاره به این دارد که تعاون و همدلی باید هم در دعوت به نیکی‌ها و هم در مبارزه با بدی‌ها انجام گیرد. در روایات نیز با عباراتی مانند همدلی و رفع گرفتاری مردم از روزه و اعتکاف یک ماه بهتر است (حرعاملی، ۱۴۱۴: ۵۶۶/۱۱)، مردم عیال خدا هستند، محبوب‌ترین مردم کسی است که به خانواده خدا نفع برساند (همان، ۵۶۲ (و... مسلمانان را به تعاون و یاری کردن فرا خوانده‌اند و راهپیمایی اربعین تجلی‌گاه مصادیق عینی تعاون و همدلی می‌باشد. افراد با سلیقه‌ها و فرهنگ‌های مختلف در کنار یکدیگر و قدم به قدم با هم برای رسیدن به مقصدی مشترک همکاری می‌کنند و این تفاوت‌ها باعث عدم کمک به یکدیگر نمی‌شود.

۲-٦-۲.ایثار و از خود گذشتگی

ایثار بر وزن افعال از ریشه «ا–ث–ر» به معنای مقدّم داشتن دیگری بر خود (جوهری، ۱۴۰۴: ۵۵۲/۲)، به، برگزیدن، اختیار کردن، اکرام کردن، بذل کردن، دیگری را بر خود برتری دادن و سود او را بر سود خود مقدم داشتن، قوت و مایحتاج خود را به دیگری بخشیدن است (ابن منظور، ۱۴۱۴ :۷۰/۱).ایثار در اصطلاح دانشمندان اخلاق، به معنای اختیار کردن غیر، بر خود از روی قصد و نیت و مقدم شمردن او بر خود در کسب سود و منفعتی یا پرهیز از ضرر و زیان به دیگری است (جرجانی، ۱۳۷۰: ۵۹). ایثار بر دو قسم است؛ اول ایثار با جان یا شهادت که در راه هدف و عقیده می‌باشد و از بالاترین انواع ایثار است. اهمیت آن باعث شده تا واژه ایثار در کنار شهادت، هاله‌ای از

تقدس پیدا کند. دیگری ایثار با مال که دارای محدوده بسیار وسیع و مصادیق آن بسیار متنوع است. سرپرستی ایتام، کمک به در راه ماندگان (ابن السبیل)، آزاد کردن زندانی و گرفتار، کمک به خانواده‌های بی‌سرپرست، حمایت از بیماران صعب العلاج و خاص، امداد به محرومان، مستضعفان و مستمندان جامعه از طرق گوناگون و فعالیت‌های انجمن‌های خیریه و صرف وقت و ایثار آن بالاترین و برجسته‌ترین وجه ایثار آدمی است.

راهپیمایی اربعین تجلی‌گاه مصادیق عینی ایثار مالی می‌باشد. افرادی که در پیاده‌روی اربعین شرکت می‌کنند رفتارهایی مانند ایثارگری، از خود گذشتگی، مهمان نوازی و خدمت به زائران و محبان اهل بیت (ع) را از نزدیک لمس می‌کنند. آشنایی با چنین رفتارهای مثبت و تجربه آن‌ها از نزدیک، باعث می‌شود این ویژگی‌ها در افراد نهادینه شود. در بحث ایثار، توان مالی خیلی مهم نیست و هر فردی در حد توانش، می‌تواند به دیگران کمک کند که در راهپیمایی اربعین، مثال‌های عینی زیادی در این باره دیده می‌شود.

۲-۶-۳.انفاق و بخشندگی

انفاق به معنای پرداخت مال برای رفع نیاز دیگران است؛ به گونه‌ای که پرداخت کننده، مالی را از دست می‌دهد، بدون آنکه جایگزین مادی برای آن بیابد. خدای تعالی در قرآن کریم در قالب تمثیلی می‌فرماید: «مَثَلُ الَّذِینَ یونفِقُونَ أَموَالَهُم فِی سَبِیلِ اللهِ کَمَثَلِ حَبَّهٍ أَنبَتَت سَبعَ سَنَابِلَ فِی کُلِ سُنبُلَهٍ مِّائَهُ حَبِّهٍ وَ اللهُ یُضَاعِفُ لِمَن یَشَاءُ وَ اللهُ وَاسِعُ عَلِیم (بقره /۲۶۱(؛ کسانی که اموالشان را در راه خدا انفاق می‌کنند، مثل آن حبّه‌ای است که تبدیل به هفت خوشه می‌شود و از هر خوشه صد حبّه به وجود می‌آید و خداوند آن را برای هرکس بخواهد [و شایستگی داشته باشد] دو یا چند برابر می‌کند و خدا [از نظر قدرت و رحمت] وسیع و [به همه چیز] داناست. در روایات درباره انفاق در راه سفر کربلا و زیارت امام حسین (ع) تأکید فراوان شده است؛ به طوری که فضیلت و ثواب آن را در راه حج بیشتر می‌دانند. چنانکه امام صادق)ع) در پاسخ به عبدالله بن سنان می‌فرماید: به هر درهمی که در این مسیر صرف می‌کند، هزار هزار هزار (تا ده مرتبه هزار را تکرار کردند) برای او حساب می‌شود و علاوه بر این رضایت و خشنودی خداوند و دعای خیر پیامبر اکرم (ص) و حضرت

علی (ع) و ائمه معصومین (ع) برای اوست. در جای دیگر، زیارت امام حسین)ع) را معادل یک حج و در روایتی دیگر معادل سی حج با رسول الله (ص) را بیان کرده است (حرعاملی، ۱۴۱۴: ۱۴/ باب ۴۵۰). نیز در برخی از روایات بر برگشت هزینه‌های سفر، افزایش روزی و رفع بلاها تأکید شده است، چنانکه امام صادق (ع) می‌فرماید: زیارت حسین (ع)، رزق را زیاد می‌کند و آنچه برای زیارت هزینه کرده باشد، برمی‌گردد و امام باقر (ع) می‌فرماید: شیعیان ما را به زیارت قبر حسین (ع) امر کنید. زیارت قبر حسین (ع)، روزی را زیاد و بلاهای سخت را دفع می‌کند (طوسی، ۱۳۶۵: ۴۵/۶، ۴۲). بر این اساس شیعیان و عاشقان امام حسین)ع) هر ساله با زیباترین جلوه‌هایی از انفاق، سخاوت و بخشندگی در خدمت رسانی به امام حسین (ع) بوده‌اند و زائر با دیدن این صحنه‌های لذت بخش، بخشندگی را حس می‌کند و پس از بازگشت با انگیزه و اراده بیشتری، چنین عملی را انجام می‌دهد و به فقرا و نیازمندان رسیدگی بیشتری می‌نماید.

اِلی الحُسَینِ نَعود حُبُّ الحُسَینِ یَجمَعُنا

نُحامی عَن حَرَمِ الله؛ وَ کَربَلاءُ سَمانا بِمَکَّةَ وَ بِقُدسٍ، غَداً یَرِفُّ لِوانا

به سوی حسین (ع) باز می‌گردیم عشق حسین ما را گردهم جمع می‌کند

از حرم خداوند دفاع می کنیم، کربلا آسمان ماست فردا، پرچم ما در مکه و قدس به اهتزاز در خواهد آمد.

نتیجه‌گیری

پیاده روی اربعین؛ بهترین فرصت برای آموزش بی کلام فرزندان است .

پیاده‌روی و زیارت اربعین یکی از مهم‌ترین کانون‌های تربیتی برای دانش آموزان است که دارای آثار تربیتی، فردی و اجتماعی می‌باشد. مهم‌ترین آثار تربیت فردی زیارت اربعین، آموزش و آشنایی بیشتر با تزکیه و تهذیب نفس، ایجاد آرامش درونی، خودباوری، الگودهی و الگوزایی، صبر و پایداری، افزایش مهر و محبت به امام حسین (ع) و تقویت دین‌داری است. این زیارت نقش اساسی

در الگوپردازی و الگوزدایی دارد. زیرا وقتی کسی در کربلا حضور پیدا می‌کند؛ از سویی به مجموعه‌ای از الگوهای خوب و فضایل اخلاقی برخورد می‌کند و از سوی دیگر الگوها و شخصیت‌های منفی را در ذهن خود مجسم می‌سازد و خود به خود به سوی الگوهای ارزشی و خوب سوق داده می‌شود و از الگوهای منفی بیزاری می‌جوید. زیارت اربعین از جهات متعدد می‌تواند مایه آرامش دانش آموزان باشد؛ نخست اهل بیت (ع) و امام حسین (ع) طبق روایات، از مصادیق ذکرند و طبق فرموده قرآن، ذکر مایه آرامش است و دیگر اینکه زائر و عاشق امام حسین (ع (با پیمایش فاصله‌های طولانی به مقصد و معشوق خود می‌رسد که این مسأله خود به خود برای او آرامش را محقق می‌سازد و سوم اینکه راهپیمایی اربعین بدون هیچ گروه گرایی و برتری جویی می‌باشد که بذر نوع‌دوستی و همدلی را در جامعه می‌افشاند که محصول آن چیزی جز آرامش نمی‌باشد. مهم‌ترین آثار تربیت اجتماعی زیارت اربعین؛ ایجاد همبستگی و امت واحده اسلامی، تبلور مفاهیم اخلاق اجتماعی، ایجاد شعور سیاسی، ایجاد انگیزه و شور سیاسی، ایجاد روحیه ظلم ستیزی و آزادی و توجه به امر به معروف و نهی از منکر است. بسیاری از مفاهیم اخلاق اجتماعی مانند تعاون و همکاری، ایثار و از خود گذشتگی، انفاق و بخشندگی، سبقت به کار خیر، محبت و مهمان نوازی، تلاش و نظایر این‌ها در پیاده‌روی زیارت اربعین تبلور و تحقق پیدا می‌کنند، سفر اربعین بهترین فرصت است برای ایجاد عادت‌های خوب دینی، مثل عادت به نماز اول وقت، عادت به قرائت روزانه قرآن، دعا و زیارت، با وضو بودن، غیبت نکردن، اسراف نکردن، همین که بچه‌ها تقید شما را ببینند برایشان کافی است.

منابع و مآخذ

[۱]شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج۱۴، ص ۴۷۸، ناشر: مؤسسه آل البیت(علیهم السلام)، مکان چاپ: قم، ۱۴۰۹ ق.

[۲]دیوان شمس، مولوی غزلیات، غزل شماره ۱۳۲۶.

[۳]طوسی، محمد بن الحسن، تهذیب الأحکام (تحقیق خرسان)، ج۶، ص۱۱۳، ناشر: دار الکتب الإسلامیه، مکان چاپ: تهران، ۱۴۰۷ ق.

[۴]همان.

[۵]شریف الرضی، محمد بن حسین، نهج البلاغه (للصبحی صالح)، ص ۴۴، ناشر: هجرت، مکان چاپ: قم، ۱۴۱۴ ق.

[۶]کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، کافی (ط- دار الحدیث)، ج۱، ص ۵۱۲، ناشر: دار الحدیث، مکان چاپ: قم، ق ۱۴۲۹.

[۷]طوسی، محمد بن الحسن، تهذیب الأحکام (تحقیق خرسان)، ج۶، ص۱۱۳، ناشر: دار الکتب الإسلامیه، مکان چاپ: تهران، ۱۴۰۷ ق.

[۸]فصلنامه معارف حسینی - شماره ۲۳